

maddəsində bu bölgədən “Ermənistan” deyə söz edilmiş və Türkiyənin burada dərhal reformlara başlaması, həmçinin erməni əhalisinin təhlükəsizliyini təmin etməsi tələb edilmişdir. 13 iyul 1878-ci ildə imzalanan və San-Stefano müqaviləsinin Türkiyə üçün ağır şərtlərini müəyyən ölçüdə yüngülləşdirən Berlin müqaviləsində də bu bölgədən “ermənilərin yaşadıkları vilayətlər” deyə söz edilmiş və eyni tələblər təkrarlanmışdır.

səh. 337. “Konfrans müqərrəratı”: Birinci Dünya müharibəsindən sonra çağırılan Paris Sülh Konfransı nəzərdə tutulur.

“...zəiflər üçün böyük ümidlər...”: qəzetdə “zəiflər” yerinə “zə’flər” getmişdir.

“...müstəbidlərə mane olmaq...”: qəzetdə “müstəbidlərə mane olmamaq” getmişdir.

“Vilson prinsipləri”: Birinci Dünya müharibəsini yekunlaşdıran sülh müqaviləsi layihəsi. 14 maddədən ibarət olan bu layihə ABŞ prezidenti Vudro Vilson tərəfindən işlənilib hazırlanmışdır.

Dağıstan əhvalı

səh. 339. “O zəvat bu günün şərəfinə...”: qəzetdə “o zəvat” yerinə “o zat” getmişdir.

səh. 340. “O, sizin aranızda müşəvviqlərə qızıllar göndərir.”: qəzetdə belə getmişdir: “O, sizin aranızda qızıllara müşəvviqlər göndərir.”

“Milləti müşəvviqlərin, müfəttinlərin [fitnəkarların] dəsisindən [hiylələrindən, intriqalarından] xilas etməyə çalışmalıyız”: qəzetdə belə getmişdir: “Millətin müşəvviqlərin, müfəttinlərin dəsisindən xilas olmağa çalışmalıyız”

səh. 342. “Afşəran alayının yerdə qalanları”: burada, dislokasiya yeri Vladıqafqaz olan və bir çox müharibədə, o cümlədən Birinci Dünya müharibəsində iştirak etdikdən sonra, 1918-ci ildə bolşeviklər tərəfindən ləğv edilən 81-ci piyada Apşeron polkundan qalan əsgərlər nəzərdə tutulur.

Vükəla Şurasında

səh. 343. “barkas”: əsasən liman daxilində istifadə olunan kiçik ölçülü gəmi.

Nəzarətlərdə

səh. 344. “Bələdiyyə İdarəsi nəzdindəki”: qəzetdə “Bələdiyyə İdarəsi haqqındakı” getmişdir.

“Qaranlıq səslər” şeiri (səh. 345)

üçün lüğət:

sükuti-əmiq: dərin sükut
sərtəsər: başdan-başa
müztərib: iztirablı, narahat
dilnişin: ürəyəyatan
dağidar: dağlı, yaralı
təzib etmək: əzab vermək, incitmək

Bakı xəbərləri

səh. 346. “Ağababa İsrafilbəyzadə”: qəzetdə “Ağabəy İsrafilbəyzadə” getmişdir.

Erməni qəzetələrindən

səh. 350. “Aryo”: erməni qəzeti.

Bazar ertəsi, 26 may 1919-cu il, nömrə 188

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 25 şabanül-müəzzəm sənə 1337. 26 mayıs 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 30 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırını səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

HÖKUMƏT TEATROSUNDA

AXŞAM TAMAŞASI

Teatro mövsümü bağlanır.

Bu mövsümdə axırını

opera və operetta tamaşaları.

Səşənbə günü şabanül-müəzzəm

ayının 26-sında (mayısın 27-sində)

1337-1919-cu ildə

axırını dəfə olaraq

“Arşın mal alan” operettası,

çaharşənbə günü şabanül-müəzzəmin

27-sində (mayısın 28-ində)

Azərbaycan istiqlaliyyətinin

sənəyi-dövriyyəsi münasibətilə

“Leyli və Məcnun” operası

və “Azərbaycan” faciəsi

təntənəli bir surətdə

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

və məzkur tamaşalardan

sonra teatro mövsümü

gələn sentyabradək bağlanır.

Bu tamaşaların biletləri

indidən satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır

axşam saat 8-in yarısında.

Hacıbəyli Qardaşları

Müdiriyyəti

T-136

AZƏRBAYCAN CÜMHURİYYƏTİ

NƏZDİNDƏ OLAN GÜRCÜSTAN

NÜMAYƏNDƏSİ NİKOLAY İOTAMOVIÇ

KARTSİVADZE

Mayın 26-da Gürcüstan Cümhuriyyəti istiqlaliyyətinin sənəyi-dövriyyəsinin [ildönümünün] əvvəlinci günü münasibətilə təbrik etmək istəyənləri Staro polis küçəsində, 20 nömrəli evdə olan Səfərtdə qəbul edəcəkdir.

Səfəratin katibi: G. S. Liadze

8792

ELAN

1919-cu sənə mayıs 26, bazar ertəsi saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-135

DƏRBƏND ƏHVALATI

Dərbəndin Dabravol qoşunu [Könüllü ordu] tərəfindən işğal edilməsi azərbaycanlıların təbii həyəcanını mövcib [həyəcanına səbəb] olmuşdur.

Əvvəli-əmrə [hər şeydən əvvəl] onu deməlidir ki, hələlik bir o qədər həyəcana səbəb yoxdur. Əvvəla, burası var ki,

ingilis və italyanlar Denikin qoşununun bu rəftarından əsla razı olmadıqlarını və bu işin onlardan icazəsiz icra edildiyini qəti surətdə bəyan etmişlərdir. Əlavə olaraq, italyan heyəti təmin etmişdir ki, qoşunları gəlib yetişən kimi Dərbənd ilə Petrovsku işğal edəcəkdirlər.

Və saniyə [ikincisi], denikinlilər Azərbaycanın istiqlalını tanıyıb da bu istiqlala qarşı heç bir sui-niyyətləri olmadıqlarını hökumətimizə bildirmişlərdir. Və salisən [üçüncüsü], hüdudumuzu və istiqlalımızı qorumaq üçün hökumət tərəfindən lazım olan tədbirlər görülmüşdür.

Ancaq burası var ki, ingilis və italyanların sözü ilə dedikləri mətləb bizim üçün bir o qədər təsəlli ola bilməz və biz bu sözlərə inanıb və uyub da arxayın ola bilmədiyimiz kimi, ehtiyatımızı da əldən buraxa bilmərik. Həzə [eləcə də], denikinlilərin bizim istiqlalımızı “tanınması” və bizə qarşı sui-niyyət bəsləməməsi sözlərinə inanmaq üçün də uşaqqasına safdərün [sədələvh] olmalıdır. Denikinlərin proqramı bizə məlumdur. Onların istədiyi budur ki, Rusiyanı bolşeviklər əlindən alıb da təkrar əvvəlki halına salsın və qəbləl-müharibə [müharibədən əvvəlki] hüdudları daxilində bərqərar etsinlər.

O halda, ən böyük ümid özümüzə, öz qüvvətimizədir. Biz bu qüvvənin sayəsində öz istiqlalımızı saxlaya bilsək, o halda əvvəla təhlükəni rədd edərək və saniyə, özümüzə tərəfdarlar dəxi cəlb edə bilərik.

Unutmayalım ki, Dağıstanın denikinlər tərəfindən işğal edilməsinə müsaidət [icazə] verənlər, ən əvvəlcə dağıstanlıların öz idarəsizliyi səbəb oldu. Əgər Dağıstan millətləri arasında birlik, möhkəm

ittifaq və ittihad mövcud olsaydı, Dabrovol qoşunları onlara bata bilməzdi və bunların bu əzm və səbatını müşahidə edən ingilislər dəxi denikinlilərə bu qədər cürət verməzdilər.

Soçi üzərinə hücum etmiş olan dabravollar qeyrətli gürcülərin hümmət və ittifaqı sayəsində istilacuyana [istilaçı] fikirlərindən əl çəkməyə məcbur olan kimi, ingilislər dəxi onların tərəfini iltizama [tərəfini tutmağa] məcbur oldular.

Denikin[in] Dabrovol qoşunu Dərbənddə qalacaqdırlarmı, ya bəri gəlməyəcəkdirlərmı? Gəlmək istərsələr, ingilis və italyanlar bunlara mane olacaqmı? Bunlar başqa məsələdir. Lakin bizim üçün şimaldan təhlükə mövcud olduğu məlum bir məsələdir. Bunu heç bir vaxt unutmayıb da var qüvvəmizlə çalışmalıyıq ki, bu şimal təhlükəsinin rəddinə qarşı həmişə və hər bir halda hazır olaq. Ona görə mümkün mərtəbə hazırlanmalı və heç bir fədakarlıqdan çəkinməməliyik.

Biz hazır olandan sonra düşməndən qorxumuz yoxdur.

Ü. H.

NƏDİR BU NAXOŞLUQ?

Aramızda yaman bir naxoşluq var. Bu naxoşluq son vaxtlarda məmləkətin hər tərəfinə yayılır, millətimizin hər sinifini yaxalayır, hər yanda acısını, hər kəs üzərində təsirini göstərir, gün-gündən şiddət edir, vətənimizi yaxıb qovurur, həyatımız müvazinəsini pozur, ortaya anarşiyaadan daha müəssir [təsirli] bir anarşiya, bir böhran çıxarır.

Şimdi hər kəs o böhrani-həyat içində çirpini durur.

Hər kəs istəməyə-istəməyə o yaman naxoşluğa tutulur. Bir kərə tutuldumu, yaxanı qurtarmaq da qabil olmayır. Qızdırdıqca qızdırır, şaşırdıqca şaşırdır. Hər rərət qırx dərəcəni də aşır. Yenə aldırılmayı, alışıdır. Böhran, şükran yerinə keçir. Bunlarla bərabər büsbütün də gizli qalmayı. Vücudi-cəmiyyətdə yavaş-yavaş zəiflik, əxlaqi-bəşərdə pozğunluq əlaməti görünür. Bu hal, bu fənalıq ərbabi-fəziləti [fəzilət sahiblərini], ricali-hökuməti [hökumət adamlarını] imdidən tə-laşa düşürür. Naxoşluq, doğrudan da ya-man naxoşluq!

Əcəba nədir bu naxoşluq?

– Aclıqmı, qızdırmamı, tifmi?

– Xayı, xayı! Heç biri deyil!

– Ya nə?

Beş ay qabaq – yanvarın ibtidalarında idi. Osmanlılar İrəvan, Naxçıvan və Şərurdan çəkirlərdi. Oralar öz başına qalırdı. Kəndlərin, şəhərlərin ümumi həyatı, nizamı pozulurdu. Məmləkətin istiqlalı qaranlıqlara düşürdü. Üç yüz min müsəlman müqəddəratı məchul görünürdü. Bir çox bədbəxtliklər xəyala gəlirdi. Lakin bunların heç biri İrəvan və Naxçıvan ağalarını bir o qədər düşündürməyirdi. Hər kəsi maraqlandıran yalnız və yalnız açıq qalmış olan “hökumət” mənəbi, məqamı idi.

İştə, bu boşluqları doldurmaq, tutmaq lazım görünürdü.

Qayeyi-xəyal səlaməti-vətən deyil, hökumət idi. Məfkurə, səadəti-millət deyil, milləti mənfəətə vasitə etməkdə.

Böylə də oldu:

Naxçıvan bir məşəri-hırsat kəsilmədi [ehtirasların aşılıb-daşdığı yer olmuşdu].

Hər yanda hırs və həsəd, hər dairədə fitnə və fəsad qaynayırdı.

Hökuməti, böyüklüyü ələ keçirmək xoşbəxtliyi hər kəsin ürəyindən keçirdi.

Lakin bircə şey ortada nöqsan idi:

– Pul.

Pul olsaydı, hər zad olacaqdı. Hökumət yapılaçaqdı, məmləkət səlamətə çıxacaqdı, camaat rahat olacaqdı.

Pul olsaydı, ürəkdən də çalışılacaq, candan da xidmət ediləcəkdə.

Çox çəkmədi, bunun da yolu tapıldı:

Allah Azərbaycan Hökumətinə ömürlər versin! Həman həmiyyətli, qeyrətli və sədaqətli vəkillər seçilib Bakıya göndərildi. Bu xəbər, Bakıdakı irəvanlı [ı] həmvətənlilər arasına elektrik sürətilə yayıldı. Beş dəqiqədə həpsi toplandı. Məclislər oldu, qərarlar qoyuldu. Hələ müzakirə vaxtı onları görənlər indi də təəccüb barmağını dişləyirlər.

Nə idi o həyəcan və xələcan [tələş], ya rəbbi!

Hər natiq minbəri-xitabətdə bir mücəssəm həmiyyət [vətən təəssübkeşliyinin timsalı] kəsilmədi. Təziqi-qeyrətlə qəbarır, sanki ətrafına sığammayırdı.

Dillər, deyəsən Edisonun təzə çıxardığı bir mükəlimə maşinasıdır [danışmaq aparatıdır], işləyirdi.

Gözlər – bir ədayi-tərəhhümlə [mərhəmət ədası ilə] süzülürdü.

Qaşlar – Nəf’inin bir xəncəri-eşqi [eşq xəncəri] olmuş, müariz [müxalif, düşmən] ürəklərə saplanırdı.

Əllər – titrəyir, ayaqlar tərənnümsazişətarət olurdu [sevinc nəğməsi söyləyirdi].

Ürəklərin şiddətli çarpıntısı, üzlərin qızarmasından, dodaqların hərəkətidən sezilirdi.

Qeyrəti-hiss və hırs qan damarlarını qabartdıqca qabardır, natiqləri adi hələtlərindən çıxarmış bulunurdu.

Başlar – şiddəti-həyəcanla müttəsil [daim] ağrıyır, müzakirəyə qoyulan çətin məsələnin, o pul müşkülətinin həllinə sərfi-hümmət edilirdi.

Oh! Nəhayət məsələ həll edildi:

Bir milyon pul alındı.

Sədr, katib və xəzinədar seçildi. Ayrıqlar təyin edildi.

Böylə bir məclis bundan bir az sonra Tiflisdə də əmələ gəldi. Xoşbəxt İrəvan quberniyasına iki tərəfdən də yardım ediləcək, nicat veriləcəkdi.

* * *

Bir fikir vardı, bu, əcələ etməyə qoymayırdı:

Bir milyon ilə nə iş görülməkdə? Bir az alver ilə, zəhmət çəkməklə o pulu artırmaq, məmləkətə, hökumət başına gedəndə həm çox pul ilə, həm abırlı pal-tar ilə getmək lazım idi. O idi ki, gözlərinə döndüyüm həmvətənlilərin həpsi – müəllim, yazıçı, vəkil, mühəndis, doktor, direktor, xan, bəy, seyid, məşhədi və kərbəlayi, həpsi, həpsi alverə töküldülər.

Xoşbəxt İrəvan quberniyası müsəlmanları öz həmvətənlilərinin qeyrət və həmiyyətini eşidib yollarına səbirsizliklə müntəzir oldular. Er-gec [tez-gec] gəlib qurtaracaqlarına böyük ümidlər bəslədilər.

Aradan üç ay keçdi.

Həmvətənlilərin İrəvandan gətirəcəkləri qızıllar, Batumdan gələcək mallar vaxtında gəlib çıxmadı...

Hökumət Naxçıvan və Şərurdakı minlərcə mühaciri təbii ac buraxmazdı. Yardım lazımdı.

Lakin ortada heç bir “həmvətənlilik” yoxdu. Həpsi məşğul idi...

Hökumət bu səfər həmvətənlilərin məmur və daha münəvvər [ziyalı] sinifinə müraciət etdi. Üç-dörd kişidən ibarət bir heyət intixab edib [seçib] bir milyon ianə pulu tapşırırdı ki, götürüb Naxçıvan ehtiyacına sərf etsinlər.

Möhtərəm heyət xüsusi salonlu vəqonla Tiflisə buyurdu. Orada istirahətlərinə ən həşəmətli mehmanxanalar, avtomobillər verildi. Çünki bunlar Naxçıvan və Şəruru aclıqdan, anarşiyadan qurtaracaqlardı. Yüz minlərcə camaatın xilaskarı olacaqlardı.

Heyf ki, yanlarındakı pul birdən-birə peçin içinə girdi. Onları orada qızdırmaq istədi. Lakin zalım şeytan mane oldu. Möhtərəm ağaları öz qamçısı ilə qızdırdı. Böyləliklə heyət Tiflisdə saplanıb qaldı. Həm o vaxta qədər qaldı ki, həmvətənlilərin Naxçıvanı da, Şəruru da, Sürməliyi də tamamilə ermənilərin əlinə keçdi.

Əgər iş yalnız irəvanlı [ı] həmvətənlilərə qalsaydı, bəlkə bu qədər uzun yazmazdım. Lakin əvlərinə məğrurən [məni bağışlayacaqlarına güvənərək] ərz edirəm ki, həmvətənlilərin çoxu nəticə etibarilə həməyar [eyni əyərda, eyni keyfiyyətdə] bulunurlar.

Son vaxtlarda şəkili, ərəşli həmvətənlilərin ictimasi [yığınağı] vardı. Əcəba məqsəd nə idi? Firqə ehtiramımı, millət səadətini? Bilmədiyim cəhətə bir şey söyləyəmməm... Ancaq şurası var ki, naxoşluğumuz ümumidir.

Zənn edirəm ki, şimdi naxoşluğumuzun nə olduğu anlaşıldı, şimdi bu yaman naxoşluğumuzun zərəri, şiddəti, tələfatı təqdir edildi [başla düşüldü].

Əvət, öylə bilirəm ki, bu uzun tərifi-dən sonra naxoşluğumuzun cinsi aşkar edildi. Bilindi ki naxoşluğumuz:

İctimai naxoşluqdur.

Kaş naxoşluğumuz “ictimai” olmasaydı da, ən qorxunc tiflərdən, taunlardan, xoleralardan biri olaydı! Biri olaydı da bir az tələfatdan sonra qurtula biləydik.

Heyf ki, bu ən şiddətli tiflərdən, ən qorxunc taunlardan da daha qorxunc, daha zərərli-dir. Çünki tədavisini [müalicəsi] çətindir. Müalicə vaxtı uzundur. Buna hər “həkim” isə çarə edəmməz.

Bunun üçün uzun illər, böyük əməklər, ulu qeyrətlər, yüksək zəka və fikirlər, fəzləcə pullar və bunların başında da qüvvətli bir iman, bir ictimai iman, mətanətli bir səbat lazımdır.

Mən də bilirəm ki, bu qayəyə bizi çatdıracaq vasitələrin çoxu bizdə yox. Fəqət bir şey, həm də bütün qüvvələrin, vasitələrin anası olan bir şey əlimizdə var:

O da – qayə və məqsəd!

İştə, **məmləkətin istiqlalından, camaatın səadətindən** ibarət olan qayəmiz qabağımızda durduqca və ona bir ilahəyi-həqiqət bilib tapındıqca vasitələri bulmaq, düz yolları izləmək qolaydır. Qolaydır, çünki naxoşluğumuz və onun səbəbləri artıq aşkar edilmişdir.

Naxoşluğumuz:

İctimai naxoşluqdur.

Ümidvar

NƏZARƏTLƏRDƏ SİMALAR

Bu axır günlərdə Bakıdakı Fəhlə Konfransının macərəcu [avantürist] heyəti tərəfindən elan edilən tətili-ümumidən çoxdan siyasi simalarının həsrətində qal-

dığımız Nəzarət [nazirlik] məmurlarının açıqcasına görməyinə müvəffəq olduq. Tətili-ümumi elan edilər-edilməz hökuməti müəssisələrdə mövcud bilümm məmurinin [bütün məmurların] (əcnəbilərin) əhvali-ruhiyyə və zahiri simalarında bir dəyişiklik müşahidə olunurdu. Nəzarətlərdə mövcud məmurinin nisfi-əzəmi [böyük hissəsi] əcnəbilərdən olduğu, eyni zamanda bu məmurinin içərisində həm sağ tərəfdarı, həm də ən sollar olduğu bədihidir [aşkardır]. Nəzarətlərimizdə yerləşən ən sağlar (monarxistlər) çar səltənətinin zamani-hökumətindən [hökuməti dövründən] irsən qalma sadıq qulları və müstəxdəmindir [xidmətçilərdir]. Bunların sayı sollara nisbətən çox olub, kəndiləri də təcrübəli məmurlardan, həm də hökuməti işlərimizin büsbütün rus lisanında və Rusiya qəvanini mövcubincə cari olduğundan [Rusiya qanunlarına əsasən icra edildiyindən], hər biri kəndisinə gözəl və məsuliyyətli mövqelər tutmuşlardır. Bu gün bir çox nəzarətlərdə və sair hökuməti müəssisələrdə bu məmurların sayəsi ilə idarə işlərinin icrası öylə bir şəkil almışdır ki, onlarsız müəssisə işləri təvəqqüf edər [dayanar]. Digər tərəfdən, bolşevik və onlara təmayül edən zatlar da get-gedə saylarını nəzarətlərdə artırır. Bunlar da kəndilərini cürbəcür vasitə və təvəssütlə [vasitəçiliklə], hərəsi bir rəng və şəkil ilə nəzarətlərə və sair hökuməti müəssisələrə daxil edirlər. Bu cəhətdən nəzarətlərimizdə hazırda müxtəlif məsləkdaşlar və müxtəlif cərəyanlar mövcud olmaqla, ümdə məqsəd və arzuları birdir. Məqsəd və arzularının vahid olması tətil günləri zamanında izhar olundu. Tətili-ümumini elan edən Mərkəzi Komitənin “Əxbar” qəzetəsində guya hö-

kuməti müəssisələrin də məmurları tətilə iştirak edəcəklərini elan etmişdilər. Bu elanı idrak edən müsəlman məmurları dərhal bir protesto bəyannaməsi yazıb nəzarətlərdə bulunan istər türk, istər qeyri-türk məmurlara imza etməyə təqdim etdilər. Qeyri nəzarətlərdə imza edənlərdən, yaxud etməyənlərdən məlumatım olmadığından, ancaq olduğum nəzarətdəkilərin haqqında doğru xəbər yazmaq istəyirəm.

Posta və Teleqraf Nəzarətində çoxdan məsləki və əqidəsi bəlli olan, sağ tərəfdarı olan bir şöbənin müdiri etiraznaməni imza etmədi. Çünki etiraznamənin axırını cümləsində yazılan sözlər, yəni – “Elan edilən tətili-ümuminin Azərbaycan istiqlalı qarşısında olduğu üçün, həm də siyasi bir tətil olduğuna məbni [əsasən], hökumət məmurları iştirak edəmməzlər” – bu cümlənin daxilində mövcud “Azərbaycan istiqlalı” kəlməsi olmasaydı, imza edəcəyini bəyan etdi. Demək, məzkur [adı çəkilən] müdir, doğrudur, Azərbaycan Cümhuriyyəsinin ali və baş idarəsində xidmət edib ücret və maaş alır və həm də kəndisi Rusiyadan gəldiyi zamanda üryan bir halda gəldiyini öz lisanı ilə ərzibəyan etdiyini və şimdilikdə Azərbaycan müəssisəsinin inayət və mərhəməti ilə həyat və məişəti hər tərəfdən təmin olur. Fəqət məqsədi vahid Rusiyanı ehya və əqva etmək [diriltmək və qüvvətləndirmək] olduğundan, nasıl olur ki, böylə zətlər və əsla Azərbaycan kəlməsini istema [eşitməyi] və söyləməyi kəndisi üçün bir həqarət gördüyü ilə bərabər, bu qədər uzun bir müddətdə Nəzarətdə məsnədimüdiriyyətdə [müdiriyyət mövqeyində] kamali-iftixar və istirahətlə oturur. Bu zat vahid Rusiya, həm də çar tərəfdarı olub

da, açıqcasına daşdığı məsləyi izhar etməklə, digəri – yəni ən solların (bolşeviklik) tərəfdarının yenə bunun kimi etiraznamədə məhz Azərbaycan kəlməsinin qeyd olunması münasibətilə kəndi isimlərini imza etmədilər. Bir parası imza etdilsə, yenə bəzi mülahizə və şəraitə görə məbni [əsasən] oldu. Yoxsa kimsə etiraznaməni səmimən imza etməyibdir. Zənn edilməsin ki, bu imza etməyənlər, doğrudan tətil münasibətilə, yaxud tətilə iştirak etmək fikrində olub da imza etməyiblər. Xayı, bəlkə bunların yeganə və məxfi olan məqsədləri – ki o da “Vahid Rusiya” şüarından ibarət olsun – onları imza etməkdən saxlamışdır. Vahid Rusiyanı ehya və ibqa [əbədi, qalıcı] etməyə hal-hazırda həm sağlar və həm də sollar yorulmaqsızın çalışırlar.

Aralarındakı təfavüt ancaq hazırkı mühitlərinə görə ayırıdır. Daşdıqları məslək təvafüq etməyirsə [uyğun gəlməyirsə], məqsədləri həman birdir.

Bu cəhəti hökumətimiz nəzəri-etinə almali, nəzarətlərdə oturan bir çox cümhuriyyəminin və istiqlalımızın ziddinə və nəfinə [xeyrinə] olmayaraq çalışan – və bəlkə, bunların göstərdiyi xidmətdən zahirdə xeyir görülürsə də, batinən bilümm müzirdir [tamamilə zərərli] – təmizlətməli. Və nəzarətləri bu cürə müzirr və xidmətindən daim, olsun ki, gələcəkdə cürbəcür fəsad və gözlənilməyəcək hadisələr və hallar da vüqu bulsun. Birdəfəlik milliləşdirmək üsulu ilə bütün ali və sair hökuməti müəssisələri onlardan təxliyə etməli, başqa surətdə müəssisələri təmizlətdirmək təriqi [yolu] görülməyir.

R. R.

RUS TİCARƏTİNİN TARİXİ

- 5 -

Ziraət və fəllahətdə [əkinçilik və kənd təsərrüfatında] işlənən karastı [alət] və makinalar dəmir və poladdan qayırıldığı üzrə və bu dəmir və poladın da təhsili [əldə edilməsi] çuqun maddəsindən olduğu üçün daş kömürün tapılması, çuqun zavodlarının böyüməsi və artmasına bais olur. Daş kömürün qüvveyi-hərrariyyəsi [hərərəti] sair yandırılacaq maddələrinkindən artıq olduğu üçün çuqun əritmək işləri pək asanlaşır. Odur ki, az bir vaxtda Don və Xerson cəhətlərində 12 dənə əjdaha kimi çuqun əridən zavodlar açılıb, burada əridilmiş çuqunun arabərəsi kəsilməyir. İştə, bu fəqərədən [hadisədən] sonra əcnəbi çuqununa gömrük qoyulub, Rusiyada işlənməsi də get-gedə tərək olur. Kəndlilər az olarkən ancaq 18 milyon pud çuqun əridilirdi. Bu axır vaxtların (1904-cü sənənin) hesabına görə, 181 milyon pud əridilmişdir.

Daş kömürə gəldikdə, həman ilin hesabına görə, bundan da 1197 milyon pud hasil olmuşdu.

Çuqun zavodlarının tərəqqisinə daş kömürdən əlavə bir də hökumət özü [bais] olmuşdur. Zira bir çox dəmir yolları yapmaq məqsədilə bunlara lazım relsləri (рельсы) və sair dəmir məmulatını həman vətən zavodlarına tapşırırdı.

Daş kömürlə bərabər neft məhsulati da tərəqqiyab olmuşdur [tərəqqi etmişdir]. Bu vaxtlar Bakı mədənlərindən əlavə Qroznı, Maykop və Ural cəhətlərində neft tapılıb, təzə mədənlər salınır. Böylə ki, Rusiyanın neft məhsulati 1904-cü ildə

662 milyon pud olur.

Kəndlilər azadəliyinin dördüncü təsiri qənd və şəkər məhsulatına olmuşdur. XIX əsrin əvailinə [əvvəllərinə] qədər qənd və şəkər qismindən Rusiyada heç bir şey olmadığı üçün Hindistan cəzirələrindən [adalarından] əcnəbilər əli ilə gətirilmiş qamış şəkərindən istifadə edirdilər. Bu vaxtlar imtahan üçün Cənub-Qərb quberniyalarında çuğundur (zılx) təhsili [hasil edilməsi] üçün bir çox yerlər əkilir və böyük bir məhsulat əmələ gəldikdən sonra çuğundur şirəsindən qənd və şəkər qayırmaq zavodları açılır. Birinci qənd zavodu 1802-ci ildə Tula quberniyasında açılmışdır. Lakin qənd işləri 70-ci illərə qədər böyük bir tərəqqi göstərmədiyi üçün rus camaatı sair məmləkətlərdən gətirilmə əcnəbi qəndinə möhtac olmuşdu. Azadə əmələ sinfi düzəldikdən sonra qənd zavodlarının ədədi artmağa başlayır. Böylə ki, rus əhalisinin qəndə və şəkərə olmuş ehtiyacı rəf olaraq [aradan qaldırılaraq], sair məmləkətlərdən gətirilmə qəndin də yolu bağlanır. Həştad birinci illərdə qəndin məhsulati o qədər artır ki, daha bundan sonra rus qəndinin İran və sair əcnəbi məmləkətlərinə aparılıb satılmasına izin verilir. Qəndin bolluğu onun ucuzluğuna təsiri olmadığı üçün, 1896-cı ildən bəri zavodçulara hədd qoyulmuşdur ki, hər zavodçu ildə filan qədər əhaliyə satılmaq məqsədilə qənd və şəkər zavodundan çıxarmağa məcburdur.

Kənd azadəliyinin 5-ci təsiri manufaktür işlərinə olmuşdur. Manufaktür parçalarının ən güclüsü pambıqdan toxunur. 60-cı illərə qədər pambıq məhsulatinın çoxu Amerika vilayətlərindən gəlirdi. Bu

halda Amerikanın daxili iğtişası pambığın yolunu kəsib, rus manufakturunun da böhranına bais olur. Fabrikalar işsiz qalıb yadır. Hökuməti təşvişə salır. Bu halda azad olmuş kənd güruhu yer darısqallığı cəhətinə köhnə yerlərindən fövc-fövc [dəstə-dəstə] köçüb boş yerləri işğal edirlər. Rus mühacirləri Azərbaycanda Muğan çöllərinə və Türküstanda da Aclıq səh-rasına (Голодная степь) hökumətin ənam və nəvazişi ilə köçürülüb cabəca [yerbəyer] olurlar. Bunların əmri-maasını [dolanışığını] təmin etmək üçün bir çox mükəmməl və müntəzəm su arxları və kanalları tərtib verilir, pambıq toxumu və qaramal paylanılır. Mühacirlər də pambıq əkininə məşğul olub, böyük faydalara nail olurlar. İştə, bu minval ilə Rusiyada pambıq hasilatı manufakturun dirilib yenidən vüsətlənməsinə bais olur.

1863-cü ildə fabrikaların miqdarı 16695 dənə və ticarəti də 352 milyonluq olmuşdur. Halbuki 1900-cü ildə 23296 fabrika və ticarəti də 2969 milyon manatlıq olmuşdur. Fabrikalarda işləyən əmələnin miqdarı iki milyonu keçmişdir.

Azad kəndlilər az bir vaxtda özlərini aclıq fəlakətindən qurtarıb, sonradan iqtisad və sərvətə malik olurlar.

Bu sərvəti məhfuz etmək [qorumaq] üçün 84-cü ildə xüsusi kassalar açılır ki, həman kassalarda 1908-ci ildə 6 milyon əhalinin 1365 milyon manatı cəmləmişdi. İştə, azadəliyin mənfəəti! Bu halda daxili ticarətin dairəsi 4 milyard yarımdan keçmişdir.

Bir bu qədər tərəqqidən sonra hər-gah rus ticarəti yevropalılardan ticarəti ilə müqayisə olarsa, yenə rus ticarətinin geriyyə düşməsi müşahidə olunur. Səbəbi

də az millətin çox torpağa malik olması (abadanlıq azlığı), şose və dəmir yollarının sairələrə nisbət qıtlığıdır.

Doxsanıncı illərdə Almaniya hökumətinin təşəbbüsü ilə bir çox Yevropa dövlətlərində vətən malına himayəçilik üsulu başlanaraq, rus xammallarına gömrük məxarici qoydular. Bu gömrük məxarici ildən-ilə artırılıb axırda bir dərəcəyə çatdı ki, daha Almaniyaya xammal göndərmək mümkün olmadı. Bundan sonra Rusiya ilə Almaniya arasında “gömrük müharibəsi” başlanır:

Almaniya mallarına rus hökuməti 15-25% gömrük məxarici qoyur. Buna cavab olaraq Almaniya hökuməti də rus mallarına tamam 50% gömrük məxarici tələb edir. Bu mübarizə iki il davam edir və axırı 1894-cü ildə hər iki tərəfin rızaməndliyi [razılığı] ilə bir ticarət müqavilənaməsi yapılaraq, gömrüyün azalmasına qərar verilir. Bu minval ilə Firəngistan, Amerika və sair dövlətlərlə də böyləcə ticarət müqavilənamələri tərtib verilirək, Rusiyanın xarici ticar[ət]i bir qədər nizama salınır.

Xarici məmləkətlərə Rusiyadan göndərilən malların ən ümdəsi Yevropa müharibəsinədək taxıl olmuşdur. Bundan əlavə, bir çox mallar göndərilir ki, əhəmiyyətliləri bunlardır: ağ qızıl, neft, qənd, yumurta, yağ, balıq kürüsü, balıq, kətan, meşə (taxta və şalman), yun, donuz tükü, dəri, sümük, ev quşları, buynuzlu heyvan, donuz və at.

Bunun müqabilində kənardan da Rusiyaya bir çox mal gəlir ki, onlardan başçıları bunlardır: çay, qəhvə, şərab, xüsk-bar [quru meyvə], seld (сельды) [siyənek], tənəkə, siqara, boyaq və rəng qisimləri,

kimya əczaları (химическ. продукты), filizat [filizlər], ənvai [növbənöv] makinalar, dəmir, polad, mis və şüşə məmulatı, yun, pambıq və ipək parçaları, dərman qismi (kinə, saxarın) və qeyrə. 1905-ci ildə Rusiyanın xarici ticarəti dairəsi 1574 milyona qədər olmuşdur.

Xatimə

Qissədən hissə:

Rus tarixinə qaçaraq bir göz gəzdirsək, görürük ki, rus ticarəti bugünkü (müharibədən qabaqki halı) tərəqqi və təkamülünə çatmaq üçün heç bir fədakarlıqdan daşınmadı, sədlər yardı, mümaniətlər [manəələr] tapdaladı...

Bu gün Azərbaycan ibrətçiləri gərək bilsinlər ki:

1. Nadinc köçərilərin qorxusundan slavyanlar qaçıb şimal meşələrində heyvan ətinə möhtac qalmışlardı. Bu gün onların nəvələri həman köçərilərin gəşt-güzarındakı [gəzib-dolaşdığı yerlərdəki] qaratorpaqları əkib, özlərindən başqa bir çox tayfaları da taxıl ilə sirab edirlər [doyururlar].

2. Bir vaxt Hindistan qamış şəkərinə möhtac olmuş ruslar bu gün (1914-cü ilədək) qənd və şəkərlərini Hindistan qonşuları İran və çinlilərə belə yedirdirlər.

3. Özgənin pambığına, özgənin dəmirinə, özgənin mahuduna möhtac olmuş tayfa bu gün bunları bol-bol ərsəyə gətirir, zəruri ehtiyaclarını da rəf edir [aradan qaldırır]. İştə, məktəb və sərvət sahələri rus tacirlərindən ibrət alsınlar. Səbati-qədəmlə [əzmlə, mətanətlə] işə girişib Azərbaycan ticarətini tarixi cığırardan keçirsinlər.

Fərhad Ağazadə

İşbu məqalələri yazmaq üçün aşağıdakı mənbələrdən istifadə olunmuşdur:

1) Краткий очеркъ истории Русской торговли въ связи съ исторіей промышленности. В. А. Бутенко. [Rus ticarət tarixinin sənaye tarixi ilə əlaqədar qısa öçerki. V. A. Butenko.]

2) Энциклопедические словари Брокгауза и Ефрона и др. [Brokhaus və Yefronun ensiklopedik lüğətləri və b.]

F. A.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Samara - “Sibiryə sədası”nın yazdığına görə, Vladivostokda 130 nəfər Müttəfiq [Antanta] əsgərlərindən ibarət əcnəbi dəstəsi düzəlmişdir. Bunlar oranın asayişini mühafizə edirlər. 3 günün müddətində 300 adam həbsə alınmışdır.

Fransız və rumınlar

Bessarabiyadan xəbər verilir ki, romaniyalılar fransızlara qarşı böyük bir ədavət bəsləyirlər.

Kolçakın arxasında

Moskva - Sibiryadan gəlmiş olan yoldaşlar “Pravda” qəzetəsinə işbu məlumatı vermişlərdir: Sibiryada əcnəbi qonşuları çox deyildirlər. Çexlərin də halı fənadır. Yaponlar Əqsayı-Şərfin [Uzaq Şərfin] yaxınlığında dayanırlar. Əhali naloq [vergi] mal zəbtindən narazıdırlar. Ərzaq və naloq verməkdən imtina edən kəndlərə Kolçak zabitan dəstəsi və süvari göndərir. Onlar hər növ vəhşəti icra edirlər. Kəndçilərdə inqilab ruhu vardır. Bəzən

İğtişəş əmələ gəlir. Təşkil edilmiş olan partizan dəstələri Kolçak dəstələrinə artıq əziyyət verirlər.

SÜLH ƏTRAFINDA

Almaniyanın etirazına cavab

Paris əfkari-ümumiyyəsinin [ictimaiyyətinin] rəyi böylədir ki, Brokdorf, hər halda, şərtnaməni imzalamağa vəkil edilmiş olmalıdır. Əks surətdə Almaniya yenedən abluka [blokada] altına alınacaq və aclığa düşəcək olacaqdır. Çox mümkündür ki, müahidəni [sazişi] imza etmək nəticəsi olaraq Şeydeman hökuməti düşəcəkdir. Almanların etirazına cavab olaraq rəsmi surətdə göndərilən bəyannamədə deniləcək ki, Almaniya yenə bir ticarət mənbəyi olduğu üçün öz əmtəəsini sair qitələrlə mübadilə etmək imkanı bulacaqdır. Böyləliklə, Brokdorfun protestosunda ziraətə [əkinçiliyə] xidmət edə biləcək vüsətli [geniş] alman torpaqlarının əlindən çıxacağı kimi bəyanatı hər növ tənqidin fəvqündədir. Bundan əlavə, Almaniya bir neçə milyon əhalinin zəhmətindən azad olacaqdır. Vəlhasil, cavabda aşkar surətdə göstərilir ki, Almaniya təcavüzünə məruz qalıb da vətənləri və iqtisadi şəraiti xələldar edilən hamı millətlər abad və ümranlıq arzu edirlər. Ona görə də Almaniya özü var qüvvəsi ilə çalışmalıdır ki, özü dağıtdığı iqtisadi şəraiti düzəltsin. Bu da asan bir işdir. O şəxslər ki bu vaxta qədər müharibə məqsədinə xidmət edirdilər, bundan sonra sülh və müsəlimət [əmin-amanlıq] yolunda çalışacaqlardır. Brokdorf protestosunun hamı maddələrinə cavab

verilmişdir və axırda denilir ki, bu qədər təxribat yaptığını Almaniya özü etiraf etməlidir.

Sülh imzası mərasimi

Sülh imza edilmək mərasimi xüsusundə bir layihə hazırlanmışdır. Nemeslər Versal Sarayının səfirlərə məxsus olan qapısından Ayinə salonuna girməlidirlər. Müttəfiqlərin nümayəndələri isə mərmər pilləkəndən çıxacaqdırlar. Sülh müahidənaməsi [sazişi] imza edildikdən sonra hər iki tərəfin nümayəndəsi böyük bağçaya çıxıb avtomobillərə əyləşəcəkləri zamanda minlərlə Versal fontanları fəvvarə atacaqdır.

İyun ayının 1-dək sülh müahidənaməsinin imza edilib-edilməyəcəyi şübhə altındadır. Bəziləri bu fikirdədirlər ki, cahən tarixi üçün böyük əhəmiyyəti haiz olan [böyük əhəmiyyət daşıyan] bu əhval iyunun 15-dən tez ola bilməyəcəkdir. Zənn edilir ki, Rantsau pərşənbə [cümə axşamı] günü müəyyən vaxtadək əks-təklifdə bulunacaqdır. Yenə iki həftə komissiyalar işləyəcəkdirlər. Sonra ikinci bir müddət təyin ediləcəkdir. Nikbinlər zənn edirlər ki, müahidənamə iyun ayın 5-15-i arasında imza ediləcəkdir. Deyirlər ki, Rantsaunun Versala qayıtması Almaniya həyatının sülhü imza edib-etməməsini qətiyyətlə həll edəcəkdir. Yenə ümid edilir ki, yeni müddət qurtaranadək müahidənamə imza ediləcəkdir.

Nemeslərlə olan danışıqın avstriyalılara heç bir əlaqəsi yoxdur. Alman təlsiz teleqrafı xəbər verir ki, müahidənaməni imza üçün 8-10 gün möhlət verilməsini nemeslər rica edəcəklər. Təbii, Müttəfiqlər buna razı olacaqdırlar. Və bu on

gün müddətində Müttəfiqlər də nemeslərə qarşı nə kimi hərəkət etmək planını tərtib edəcəkləridir. Hələlik nemeslərin nə kimi cavabı olacağını müəyyən etmək müşküldür. Davamlı iclasda bu gün yenə indiki vəziyyət müzakirə edilmişdir. Rəis-cümhur Vilson demişdir ki, müahidənamə imza edildikdən sonra Amerikaya gedəcəkdir.

Liondan xəbər verilir ki, Brokdorf-Rantsau Versala qayıdaraq bütün nemes nümayəndələrini dəvət edib onlara demişdir ki, onları hər növ sifətləri naməlum casuslar əhatə edirlər. Ona görə də nemeslər öz nitqlərində ehtiyatlı olmalıdırlar.

Türklərin tələbatı

Dördlər Şurasında bu gün Türkiyə tələb etmişdir ki, İstanbul və onun dairəsi üzərində sultanın kontrolluğu baqi qalsın.

Roma papası və sülh

Breslau yepiskopu Roma papasına müraciət edərək sülh şəraitinin yüngülləşdirilməsi barəsində iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmağı ondan təvəqqe etmişdir. Papa rəsmən cavab verir ki, bu barədə lazım gələn tədbirləri ittixaz etmişdir [tədbirləri görmüşdür].

QƏZETƏLƏRDƏN

Türküstanda

Daşkənddən simsiz teleqrafla xəbər verirlər ki, bolşeviklərin halı fənadır. Aktope Kolçak tərəfindən işğal edildiyinə görə Türküstan yenə də Mərkəzi Rusiyadan qət edilmişdir [qoparılmışdır].

Mərv üzərində aeroplanlar

Mayın 13-də bolşevik aeroplanları Mərv üzərində uçmuşlar. Aeroplanlar atəşə tutulduğuna görə öz işlərini görə bilməyib qaçmışlar. Mayın 14-də yenə təzədən aeroplanlar şəhər üstə nüməyan olmuşlardır [görünmüşlər]. Bu dəfə də bir iş görə bilməyib atəş altında qaçmağa məcbur olmuşlardır.

Hacı-Tərxan əhvalına dair

Mövsub [etibarlı] mənbələrdən bildirildiyinə görə, Hacı-Tərxanın [Həştərxanın] 25 verstliyində olan Krasni Yar Kolçak qoşunları tərəfindən işğal edilmişdir. Bu yerin işğalı ilə Hacı-Tərxanın Rusiya ilə əlaqəsi kəsilir. Saratov ilə dəmiryol əlaqəsi kəsilmişdir. Hacı-Tərxanda hal-hazırda 50 min nəfər Qırmızı qoşun əfəradı [əsgəri] vardır. Hacı-Tərxanın düşməsi gündən-günə gözlənilir. Petrovskdan mayın 22-də Bakıya gəlmiş olan Hacı-Tərxan fərarilərinin sözüünə görə, axır zamanlarda Hacı-Tərxandan şura komissarlarından bir neçəsi qaçmışlardır. Əhali Könüllü ordu və Müttəfiqləri gözləyir.

Aleksandrovska fortunda bolşeviklər

“N. V.” qəzetəsi yazır ki, ən mövsuq [etibarlı] mənbədən alınan xəbərlərə görə, Aleksandrovska fortunda quruya əsgər çıxaran bolşevik gəmiləri geri qayıtmaq istədikdə ingilis hərbi gəmilərinin mümaniətinə [mançiliyinə] düşərək olub “Çareviç Aleksey” boğazına girməyə məcbur olmuşlar. Bolşevik gəmiləri burada dayanıb qaçmaq üçün münasib bir fürsət gözləyirlər.

Trabzonda

Türklər ciddi surətdə təbliğat işlərin-

də davam edirlər. Şahzadə Səbahəddinin ədəmi-mərkəziyyət məramnaməsi vücuda gətirilir. Mübəllighlər [təbliğatçılar] İstənbula da gəlirlər. Yeni Trabzon valisi Şahhərə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Rizəyə bu yaxınlarda min nəfər əsgər varid olmuşdur. Bunlar kəndlərə dağılaraq təbliğat yapırırlar. Türklərin səfərbərliyi dayandırılmışdır. Aprelin 19-da İstanbuldan bir türk və bir ermənidən ibarət bir komisiyon gəlmişdir. Bu komisiyon erməni qırğınının səbəblərini və məqsədlərini arayacaqdır. Türklər ermənilərlə yaxşı rəftar edirlər. Fəqət yunanlılarla o qədər əlaqələri gözəl deyildir. 29 apreldə yunan hərbi gəmisi ilə 500 nəfər fərari gəlmişdir. 3 min də fərari gözlənir. Yunanıstan hərbi gəmisinin vürudundan [gəlişindən] türklər çox narazı qalmışlardır. Yunanlar öz matroslarının şərəfinə klubda ziyafət vermişlərdir. Kluba girəndə bunlara atəş açılıb, bir nəfər yunanlı qətl edilmişdir. İngilis nümayəndəsi qatilin təslimini tələb etmişdir. Gecə çox həyəcanlı keçmişdir. Səhər ingilislər ultimatumvari tələbatda bulunmuşlar. Axşam vaxtı qatil tövqif [həbs] edilmişdir. Sonra vali qatilin asılmasına əmr verir. İngilislər isə bu işə mane olub bu işin məhkəmə tərifi [yolu] ilə açılmasına qərar vermişlərdir.

- Samsun valisi Müştəq bəy, mülki müfəttiş Şakir bəy Müftüzadə erməni qırğını salmaqla ittiham edilərək həbs edilib divani-hərbə [hərbi məhkəməyə] verilmək üçün İstənbula gətiriləcəklərdir.

Aleksandrovska fortunun alınması haqqında

Mayın 13-də Krasnovodskdan Alek-

sandrovska fortuna göndərilən “Vostok” paroxodu mayın 16-cı gecəsi Krasnovodsk-a qayıtmışdır. Paroxod komandasının rəvayətinə görə, məzkur [adı çəkilən] paroxod forta 30 verst qalmış yelkən qayığı tərəfindən qarşılanmışdır. Qayıqdan xəbər verilmişdir ki, Aleksandrovska fortu 4 paroxod ilə varid olan [gələnlər] bolşeviklər tərəfindən işğal edilmişdir. Bu paroxodlar cümləsindən üç turbinli paroxod da vardır. Uyezd komissarı bu qayığı fortdan göndərmişdir ki, sizi xəbərdar etsin. Üç gündür ki, paroxod gözləyirik. “Vostok” paroxodu bu xəbəri alıb Krasnovodsk-a övdət etmişdir [qayıtmışdır]. Qayığın “Vostok” paroxoduna dediyi sözünün doğru olub-olmadığını təhqiq etmək mümkün olmamışdır. Çünki yeddi gündən ziyadədir ki, Aleksandrovska fortu ilə Krasnovodsk arasında simsiz teleqraf münasibəti qət edilmişdir [rabəti kəsilmişdir]. Hacı-Tərxan ingilislər tərəfindən abluka [mühasirə] edildiyi zaman bu gəmilərin forta daxil olmaları çox təcilidir. Bu gəmilərin forta gəlməsi haqqında ancaq bunu demək olar ki, “göydən düşmüşlər”. Aleksandrovska fortunun alınması bir para danışıqlara bəis olmuşdur. Hərgah Aleksandrovska fortu alınmış olsa da, sövqülceyş nöqtəyi-nəzərinə [stratejik baxımdan] heç bir əhəmiyyəti olmayıb, heç kəsi təhdid edə bilməz. Krasnovodsk sahilinə əsgər çıxarılması haqqında söz ola bilməz. Çünki susuz bir biyaban ilə Krasnovodsk-a yetişmək olmaz.

Bu barədə İngiltərə bəhriyyə ərkani [donanma qərargahı] xəbər verir ki, “Vostok” paroxodu sərnəşinlərlə bərabər Krasnovodskdan Aleksandrovska fortuna azim olmuşdur [yola düşmüşdür]. Fort yaxınlı-

ğında paroxod bir qayıq tərəfindən dayandırılmışdır. Qayıqda olan türkmənlər demişlər ki, onlar “Vostok” paroxodunda gəlməkdə olan öz xozeyinləri Beknazarı xəbərdar etməkdən ötrü qarşıya çıxmışlar ki, fort bolşeviklər tərəfindən işğal edilmişdir. Türkmənlərin dediyinə görə, bolşeviklər 18 paroxodla gəlmişlər. Bu paroxodlardan 14-ü 8 min nəfər əsgər qaraya çıxarıb özləri naməlum tərəfə hərəkət etmişlər. Qalan 4-ü isə fortda dayanmaqdadır. Fortun işğalından əvvəl əhali dağlara qaçmışdır. Həman türkmənlərin dediyinə görə, Petrovska gedən İngiltərə paroxodu bolşeviklər tərəfindən tutulmuşdur. Paroxod komandiri ilə qulluqçularından biri bolşeviklərə təslim olmamaq üçün özlərini suya atmışlar. Üç nəfər isə bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. “Vostok” paroxodu Aleksandrovska fortunun işğalını eşidib Krasnovodsk-a övdət etmişdir [qayıtmışdır]. Paroxodda olan sərnəşinlərdən 10 nəfəri Aleksandrovska fortuna getmək istəyib qayığa oturmuşdur.

- Hacı-Tərxanı işğal edib Volqa yuxarı hərəkət etmək üçün və Maniç rayonunda bolşevik əsgərlərinin arxasına çıxmaqdan ötrü bu yaxınlarda quruya əsgər çıxarılacağı gözlənir. Bu əsgərlər Müttəfiq əsgərlərinin hər sinifindən ibarət olacaqdır.

Hacı-Tərxanda

Mart ayında Hacı-Tərxanda olan üsyanı yatıran zaman yüz nəfərdən artıq fəhlə güllələnmişdir. Vladimir kilsəsinin günbədi top atəşi ilə xarab edilmişdir. Hacı-Tərxanda bərk aclıqdır. Əhali Svya-toy Krestə qaçmaqdadır.

İngiltərə anketası Murmandə

Arxangelsk hökuməti simsiz teleqrafla Rusiya sülh heyətini xəbərdar etmişdir ki, Londondan edilən binagüzarlığa [sərəncama] görə, İngiltərə saldatları arasında kimin cəbhədə qalmaq və kimin İngiltərəyə getmək istədiyi məsələsi haqqında yapılan anketa müsbət nəticələr vermişdir. İngiltərə saldatlarından 9%-i evlərinə övdət etmək [qayımaq] istəmişdir. Qalanları isə rus yoldaşlarını tək qoymaq istəməyib, bolşevizm məhv edilənə qədər qalmaq istəmişlərdir. İngilislərlə ruslar arasındakı münasibət xeyli dostanədir.

MÜXTƏLİF XƏBƏRLƏR

Könüllü ordu Dərbənddə

Alınan doğru məlumata görə, Könüllü ordu dəstələri Dərbəndə gəlmişlərdir.

Paroxodun atəşə tutulması

Ənzəlidən qayıtmaqda olan “Məhəmmədiyyə” paroxodu İran Astarasına yaxınlaşan zaman sahiləndən iranlılar tərəfindən atəşə tutulmuşdur. Paroxod Astaraya getməyib Bakıya qayıtmışdır.

Türküstandə

Bakıda İngiltərə ərkani-hərbindən [hərbi qərargahından] alınan məlumata görə, Aşqabad cəbhəsi xırda bir müharibədən sonra Türküstan bolşevikləri tərəfindən yarılmışdır. Müharibənin qızgın zamanında Denikin dəstələrindən erməni bölükləri bolşeviklərin tərəfinə keçib, bununla müharibənin gedişi həll edilmişdir. Mayın 17-də bolşeviklər Anenkov stasyo-

nunu, Qurbanqalanı keçib Bayraməlini işğal etmişlər. Digər hələliyə təsdiq edil-məmiş rəvayətə görə, Mərv bolşeviklər tərəfindən işğal edilmişdir.

ZAQAFQAZIYA KONFRANSINDA

Neçə gün irəli Gürcüstan Xariciyyə Nəzarətində Zaqaqaziya Cümhuriyyətləri Konfransının növbəti iclası vaqe olmuşdur. İclasda Ermənistan Xariciyyə naziri Tıqranyan sədarət etmişdir. İclasda dəmiryol və posta, teleqraf məsələləri haqqında mühəndis Xatisovun məruzəsinə, maliyyə və iqtisadi məsələlər haqqında Abxazinin, köçəri məsələsi haqqında Maçabelinin, sərhəd məsələsi haqqında [Noy] Ramışvilinin məruzələrinə qulaq asılmışdır. Bununla iclas qurtarmışdır. Konfransın qalan komissiyalarının məruzələrinə və məruzələrin müzakirəsinə başqa bir iclasda baxılacaqdır.

DƏRS KİTABLARIMIZ

Bu dərs ilini kitabsızlıqla başa apardıq. Fəqət dərs cəhətinə külli ziyanla başa apardıq. Dərs oxutmağa əldə kitablarımız olmadığı cəhətlə, şagirdlərimiz üçün dərslərini lövhədə yazdıq və onların da lövh üzərindən yazıb dərslərini hazırlamaqlarını əmr etdik. Halbuki hazır kitablarımız olsaydı, biz böylə beyhudə vaxt zəyətindən [itkisindən] azad qalıb vaxtımızı dərsin təlimi cəhətinə verib böyük mənfəət dərdəst edə [əldə edə] bilərdik. Nə etməli, yaman günün ömrü az olar. Müəllimlər də, mütəəllimlər [şa-

girdlər] də artıq vaxtlar sərf etdilər, dərs-lər kağızlarda, dəftərlərdə yazıldı, hazırlandı.

Bu dərs ili qurtarmaqdadır. Fəqət bu bir ilin müddətində istər maarif müdiriyyəti tərəfindən, istər müəllimlər tərəfindən yeni dərs kitablarının çapı meydana-müzakirəyə qoyuldu mu? Dərs kitabları çapa verildimi? Bu barədə hələ meydanda heç bir təşəbbüsət yoxdur. Eşitdiyimizə görə, müəllimlərimizdən bəziləri özləri yazdıqları dərs kitablarını çapa vermək istəyirlər, fəqət onlara kağız verilməyir. Əcəba məmləkətimizdəki kağızlar maarif işinə işləməyib də, nəyə sərf olunacaqdır?

Bu il məktəblərimizdə kitabsızlıqdan keçirtiyimiz müşkülət yaddan çıxma-malıdır və gələcəkdə bunun önünü almağa çarə aramalıdır. Bu çarəyə də indidən iqdām [təşəbbüs] etməlidir.

İndi mətbəə və kağız işləri o qədər asan bir dairədə deyildir. Gələcək sentyabr ayı üçün indidən kitablar hazırlamağa iqdām etməlidir. Sonra gec olar. Yenə də kitabsız qalarıq.

Bizcə, dərs kitabları nəşr etmək üçün müəllimlərə müavinət [kömək] etməli, önümüzdə olan kağız qəhətliyi münasibətilə Ərzaq İdarəsindən onlara kağız buraxılmaq üçün təşəbbüsətdə bulunmalı, müəllimlərin təb [çap] etdirməyə qüvvələri yetişməyən kitablar olarsa, həman kitabları Maarif Nəzarəti özü çap etdirməyə iqdām etməli və nəşriyyat həvəsində olan nəşirlərimizi dərs kitabı nəşr etməyə təşviq etməlidir. Əks halda yenə kitabsızlığa məruz qalacağız. İndi əlac etməli.

Müəllim: Mirzazadə

MƏTBUAT

Azərbaycan Məclisi-Məbusanının son iclasında Məclisi-Müəssisan seçkiləri haqqındakı layihəyi-qanuniyyəyə baxılmağa şüru edilmişdir [başlanmışdır]. Bu layihənin idxalı və mövqeyi-müzakirəyə vəzi [müzakirəyə qoyulması] münasibətilə yazdığı baş məqaləsində “Müsavat” firqəsi qəzetəsi olan “İstiqlal” deyir ki:

“Biz heyəti-ümumiyyəsi ilə Məclisi-Müəssisan intixabatı [seçkiləri] layihəyi-qanuniyyəsinin hazırlanıb da Məclisi-Məbusanda müzakirəyə keçməsinə, həyatimilliyə və siyasiyyəməzda xeyirli və mühüm bir hadisə olaraq yad edə bilərik. Filhəqiqə [doğrudan da], bu gün bizim məvazi-yi-qanun [qanun qoyma yeri olan] bir müəssisəmiz, millətin bütün təşri qüvvətini came [qanunverici gücünü özündə cəmləşdirən] bir məhfili-alimiz [uca məclisimiz] mövcuddur. Fəqət istiqlalıyyat və şəkli-idareyi-hökuməti [hökumətin idarə formasını] qəti bir surətdə təyin və təhkim edici bir müəssisə ancaq Məclisi-Müəssisan-dır.

Bundan başqa da Qafqaziyada inqilabın haqqını, feyiz və nemətini dərk etmək və bir millətin siyasət etibarilə həddi-kamala erişdiyini təyin edə bilmək üçün Məclisi-Müəssisan kimi böyük inqilabın bu böyük şüarını[n] həqiqətdə, feildə də vücuda lazımdır. Xalqın bir çox ictimai, mədəni, ürfani və zirai [kənd təsərrüfatıyla əlaqədar] ehtiyacları[nın] möhtac olduğumuz Məclisi-Müəssisan kimi bir müəssisədə qətiyyətlə və ciddiiyyətlə həll ediləcəyi hər kəscə məlumdur.

Binaənileyh [ona görə], istiqlalıyyatimizə arkani-əsliyə və qəvanini-aliyyə-

sini [həqiqi dayaqlarını və ali qanunlarını] tənzim etmək, xaric və daxildə mövcudıyyatimizə taməlini ata bilmək üçün yığılacaq Məclisi-Müəssisanın indidən intixabat [seçki] qanununu böyük bir diqqət və əhəmiyyətlə təqib etməyi “İstiqlal” da özünə vəzifə bilir.”

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Petrovsk və Dərbəndin işğalı

Dünən alınan xəbərlərə görə, Petrovsk və Dərbənd şəhərləri Könüllü ordu tərəfindən mümaniətsiz [maneəsiz] olaraq işğal edilmişdir. Azərbaycan hökuməti nəzdindəki Dağıstan siyasi nümayəndəsi Bahadır bəy Mallaçı-xan mühərririmizə söyləmişdir ki, o hələ bu vaxta qədər bu barədə öz hökumətindən rəsmi surətdə məlumat almadığından, qəti məlumat verə bilməyəcəkdir. Bu xəbəri aldıqda Mallaçı-xan Bakıdakı İngiltərə komandanlığına müraciətən böylə hərəkətə nə səbəb olduğunu sorduqda cavab almışdır ki, bu əhvalat onlardan ötrü nəgəhanidir [gözlənilməzdir]. İngiltərə komandanlığının bundan xəbəri yoxdur. Hər halda, komandan bu barədə teleqrafla İngiltərə ali siyasi idarələrinə müraciətən lazımi binagüzarlıq [sərəncam] istədiyini nümayəndəyə məlum etmişdir.

Mərv və Bayraməlinin işğalı

Dünən Aşqabad və Tazəşəhərdən Bakıya varid olanların [gələnlərin] dediyinə görə, bu günlərdə bolşeviklər Çarcu tərəfindən hücumla keçib Könüllü ordusunu məğlub və böyük tələfatla geri ataraq Mərv şəhərini və Bayraməli mövqifini

[stansiyasını] işğal etmişlərdir. Könüllü ordu və türkman dəstələri Tecen və Aşqabad tərəf[ə] çəkilmişlərdir. Könüllü ordusunun erməni dəstələri isə bolşeviklərin tərəfinə keçmişlərdir.

28 May bayramı münasibətilə

“Türk Ədəmi-Mərkəziyyət” firqəsi “Müsavat”ın Bakı komitəsi hökumətə məlum etmişdir ki, mayın 28-də Azərbaycan istiqlaliyyətinin birinci səneyidövryyəsi [ildönümü] münasibətilə tətil edəcək olan əməllərin məvacibləri verilməlidir.

Bakı qəzavətxanasından [qazılıq idarəsindən]

Keçən sənə 1918-ci ildə may ayının 28-ci günü Azərbaycan hökumətinin təsis və istiqlaliyyətinin elanı münasibətilə ümum əhaliyi-islama o günün təzim və təşrifli [böyük və şərəfli] və bayram saxlamağı lazım olduğuna binaən [əsasən], cənabınıza müqərrər olunur [bildirilir] ki, həmin may ayının 28-ci günü came və məscidləri xaricən və daxilən təzyin etdirib [bəzəyib] hamı məhəllə və köy əhlini oraya cəm edəndən sonra o günü möhtərəm saxlamaq və şərəfini hişf etməyi camaata bildirib, hökumətimizin davam, bəqa, tərəqqi və təalisini [daimi olmasını, inkişaf etməsini və ucalmasını] Cənabi-Haqq dərgahından istida qılıb [istəyib], cəmi əfradi-millətə [millətin bütün fərdlərinə] canən, malən, bədənən və lisanən [canları ilə, malları ilə, bədənəri ilə və dilləri ilə] hökuməti-islamiyyənin təzahüratı və şan və şövkətinin müraatı [gözlənməsi, ona hörmət və riayət edilməsi] fərizə [vacib] olmağı və əvamiri-lazi-

məsi [bunun üçün yerinə yetirilməsi lazım gələn işlər] hər bir fərd üçün xüsusi vəzifə olduğunu tövsiyə qılmaqla bərabər, şu günü və gecəsini dəxi təntənəli və parlaq bir vəzdə [halda] çıraqban etməyiniz lazımdır.

22 may 1919 sənə,

Bakı qazi əvəzi

Hacı Şixəli Feyzullazadə;

əvəzi-katib Həsən Əliyev

İclas

Düşənbə [bazar ertəsi] günü saat 4-də may ayının 26-da Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimlərinin [Tələbələrini] Mərkəzi Komitəsinin iclası olacaqdır. Məsələlər mühüm olduğundan, üzvlərin hamısının gəlməsi mərcudur [xahiş olunur]. İclas hər bir halda qanunidir.

Hadisat

Bakı sakini Yusif Salam oğlu Bakı qubernatoruna ərizə ilə şikayət etmişdir ki, dördüncü uçastok okolodoçnisı [sahə polis rəisi] Süleyman bəy, o, evdə olmadığı halda gəlib onu sormuşdur. Arvadı çıxıb cavab verdikdə Süleyman bəy qeyz edərək [hirsənərək] arvadı döymüşdür. Döyülmək zərbindən arvad xəstələnmişdir. Bu barədə şikayətçi, qubernatorun bina-güzarlığını [sərəncamını] rica etmişdir.

Bakı Darülfünunu Komissiyasında

Hal-hazırda Darülfünun Komissiyası aşığıdakı heyət ilə məşğuldur:

Komissiya sədri məşhur professor Vasil İvanoviç Razumovskidir.

Üzvlər: professor A. M. Levin, N. A. Dubrovski.

Bunlardan əlavə, komissiyada qəti sə-

sə malik olan üzvlər bunlardır: Bakı Bələdiyyə İdarəsi nümayəndəsi, Məkatib [Məktəblər] şöbəsi üzvü Əlicabbar Orucəliyev və Neft Mədənciləri Sovet Syezdi nümayəndəsi A. N. Səparov.

Komissiya katibi İ. İ. Babuşkin.

Müşavir səs ilə dəvət edilən üzvlər: M[əlik] b[əy] Sultanov, M. A. Ter-Mikaelyans, N. K. Qoldberq.

Komissiyanın birinci iclasında Siyahı Komissiyası təşkil edilmişdir. Bu komissiyaya N. S. Tsitoviç, Qurviç, Məlik bəy Sultanov və Qoldberq daxil olmuşlardır.

Klinika Təşkil Edici Komissiyaya A. M. Levin sədr, V. İ. Razumovski, baş təbiblər Gindes, Ter-Mikaelyans və M. b. Sultanov üzv daxil olmuşlardır.

Kitabxana Komissiyasına sədr N. A. Dubrovski, üzvlər Səparov, L. A. İşkov, A. B. Selixanoviç və A. M. Levin intixab edilmişlərdir.

Mənzil komissiyasına Maarif Nəzarətinin nümayəndəsini sədr və üzvlüyə Ə. C. Orucəliyev, N. A. Dubrovski və İ. İ. Babuşkin intixab edilmişlərdir.

Bu yaxın zamanda Komissiya Darülfünun açılması haqqında olan qanun layihəsinə, Darülfünun nizamnaməsinə, ştat və smetaya baxıb hazırlamağa başlayacaqdır. Mümkün qədər işləri tez aparmaqdan ötrü Komissiyanın hər gün iclası olacaqdır. Bu işlər qurtardıqdan sonra qanun layihəsi Parlamana təqdim və təsdiq edilmək üçün hökumətə veriləcəkdir.

Darülfünunu hazırlamaqdan ötrü lazım gələn şeyləri əcnəbi məmləkətdən almaq üçün Komissiya sədri ilə komissiyon üzvləri A. M. Levin və M. b. Sultanova həvalə edilmişdir ki, hökumət rəisi ilə bu barədə müzakirədə bulunsun. Tainki bu

yaxın zamanda əcnəbi məmləkətdən lazım gələn şeylər gömrük xərci vermədən Azərbaycan daxilinə gətirilsin.

Müstəqim quru yol və dəniz münasibəti məsələləri haqqında saziş

Mayın 19-da 4 dəmiryol və 6 paroxod şirkəti nümayəndələri, göndərilən müəsisələr tərəfindən aldıkları vəkalət mövcibincə [vəkalətə əsasən] müstəqim quru Çernomorski-Voljski-Kavkazski dəniz və Cənubi Zamorskoy münasibəti [rabitəsi] məsələləri haqqında saziş əqd edib [bağlayıb] imza etmişlərdir. Saziş bundan ibarətdir:

1919 sənəsi iyulun 1-dən gec olmaq şərti ilə hər hökumətin rəsmi qəzetəsində elan edildiyi gündən, müqavilənamədə iştirak edən tərəflərin ədliyyə məsuliyyətləri ilə, qəbul edilən yüklərin salamat olması üçün yük sənədləri verilməsi ilə müstəqim quru və dəniz münasibəti bərpa edilir.

Qara dəniz nəqliyyatı ancaq “Rus paroxod və ticarət şirkəti” vasitəsilə olacaqdır. Dəmiryol və dəniz nəqliyyatı qanun kitablarının 11-ci məcəlləsində olan qanun mövcibincə [qanun əsasında] olacaqdır. Dəmiryolu ilə göndərilən malların kirayəsi [daşıma haqqı] və başqa vergiləri 1917-ci il iyunun 10-a qədər davam edən qiymətlərlə, dəniz tərqi [yolu] ilə göndəriləcək malların kirayəsi isə malın gəmiyə yükləndiyi zaman olan qiymətlə hesab ediləcəkdir. Göndəriləcək mallar yüklənməyə verilən zamandan ta göndərilən adresə çatana qədər rınok [bazar] qiymətinə görə sığorta edilməlidirlər.

Müstəqim münasibət ilə göndərilən malları naləj-platyoj ilə göndərmək ol-

maz. Yüklərin salamat qalmasına cavab-dəhəndə [cavabdeh] olub, dəmiryolu və paroxod şirkətləri nəqliyyat işlərinin qeyri-adi ümumi əhvalını nəzərə alıb yüklərin təcili surətdə yerinə çatdırılması məsuliyyətini öz öhdələrinə almayırlar. Malların xarab olması və yerinə çatdırılmaması məsuliyyəti malın sığorta edildiyi qiymətlə, hər halda, göndərilən yerin bazar qiymətindən artıq olmamaq şərti ilə təyin edilir. Dəmiryollar ilə paroxod şirkətləri əvvəlcə öz aralarında hesabnamələri dəyişməklə hesablaşırırlar. Qəti hesablaşma isə hər ay olmalıdır. Qara dəniz paroxod şirkətləri ilə Gürcüstan və Azərbaycan dəmiryollarının hesablaşması Tiflisdə olur. Xəzər dənizi paroxod şirkətlərinin Azərbaycan və Dağıstan yolları ilə hesablaşması Bakıda, Orta Asiya dəmiryolları ilə Aşqabadda Dövlət Bankında hesabi-cariyə açmaqla icra edilir. Mübahisəli tarifə qiymətlərinə, malın xarab olması, əskik gəlməsi və oğurlanması məsələlərinə baxmaqdan ötrü Tiflisdə Beynəlmiləl Büro nəzdində “ümumi tarifə və iddia işlərinə baxan bir idarə” təşkil edilir.

Əqd edilən müqavilənamə Xəzər dənizinin hər bir portuna və Kür nəhrində olan Şimal-Şərqi, Bank, Xıllı, Salyan, Zubovka, Petropavlovka və Yevlax körpülərinə şamildir. Çernomorski-Voljski-Kavkazski [Qaradəniz-Volqa-Qafqaz] və Cənubi Zamorskoy münasibətinin qalan tarifə məntəqələri başqa məntəqələrlə münasibətə başlanması haqqında rəsmi məlumat verildikdən sonra daxil ediləcəklərdir.

Bu müqavilənamənin müddəti təyin edilməmişdir. Lakin tərəfeyndən [iki tərəfdən]

biri bu işdən kənara çəkildikdə, bir ay qabaqdan xəbər verməlidir. Tarifələr təbdil edilən [dəyişdirilən] zaman paroxod şirkətləri iki həftə, dəmiryollar bir ay qabaqdan hamıya elan edilməlidir.

Bu müqavilənamə tərəfeynin dəmir yol nazirləri tərəfindən təsdiq edildikdən sonra qanuni qüvvə kəsb edir [qazanır].

AZƏRBAYCANDA

Qarabağda

Qarabağ general-qubernatoru xəbər verir ki, Oxçu kəndi kəndxudasının verdiyi xəbər mövcubincə [əsasında], Zəngəzur uyezdni naçalnik [qəza rəisi] mayın 6-da 1003 nömrə ilə xəbər verir ki, Zəngəzur uyezdində Panıslı və Kurtyüğünü adlı erməni kəndləri rayonunda Oxçu, Atqız, Pirdovdan, Boğacıq, Tey və qeyri kənd əhalisindən 58 nəfər kişi və arvad mis mədənləri təriqi [yolu] ilə düyü, buğda və qeyri şeylərlə yüklü at, qatırlarla yaylağa getdikləri əsnada ermənilər tərəfindən həlak edilmişlərdir.

Yenə həman uyezd naçalnikinin mayın 4-də 1908 nömrə ilə verdiyi xəbərə görə, Novo-Bayəzid uyezdində [qəzasında] erməni quldur dəstələri məhəlli [yerli] müsəlman əhalisini tamamilə məhv etməkdədir. Müsəlman kəndlərinin hamısı dağılıb, ölümdən xilas olanlar isə ətrafa qaçmışlar. Şuşa uyezdində Hacısamli rayonuna Zərzəbil, Zod, Ağkilsə, Böyük Qaraqoyunlu, Qaraqoyunlu, Hüseyinqu-luğalı, Qayabaşı, Qoşabulaq, Sarıyaqub, Daşkənd, Zərkənd, Şorca və İnkədağ kəndlərindən 10 minə qədər Novo-Bayəzid qaçqınları gəlmişdir. Şışqaya, Aşağı

Məzrə, Qaraiman, Canəhməd, Sədənagac və Kəsəmən kəndləri qaçqınları Gəncə uyezdinə rəvan olmuşlar. Uyezdni naçalnikin verdiyi məlumata görə, bu bədbəxt qaçqınlar yolda şiddətli borana düşərək 600 nəfərə qədəri dağlarda həlak olmuşdur.

Gəncədən

Hər gün Bakıda milyon pudlarla neft olduğunu eşitməkdəyiz, bir çox yerlər işıq üçün bizə möhtacdır. Lakin Azərbaycanın ilk paytaxtı olan Gəncənin küçələrində qaranlıqdan yürümək əsla mümkün deyildir. Yalnız ortalıqda bir-iki küçə Şəhər İdarəsi tərəfindən işıqlanır. Yay fəslə yaxınlaşır, havalar qızmağa başlamış. Lakin şəhərdə kain [mövcud] bağların içərişi murdar qoxulu zibillərlə doludur. Şah Abbas comesinin önündəki bağdan keçmək mümkün deyildir. Əski hökumət zamanında yapılan çaq-çaqlar tamam qırılmış, məhv olmuş. Şəhər İdarəsi onu da yadırmır.

Bunlardan başqa, bu axır zamanlarda şəhər və ətrafında cinayət çoxalmışdır. Əttarlar denilən küçədə o gün iki adam, birisi kişi, birisi arvad qətl edildi. Hər gün şəhərin müxtəlif yerlərində tüfəng səsi eşidilir. O gün olmayır ki, şəhərdə tüfəng atılsın. Milislər küçələrdə, bazarlarda silah alışı-verişi edirlər. Canilər tutulub həbsə atılmayırlar. Erməni hissəsində bir könüllü əsgərin cənəzəsi tapıldı. Ozan denilən məhəllədə düyün əsnasında yenə Rüstəm bəy namında [adında] birisini iki-üç gün bundan irəli vurdular.

Cinayətin önü alınmadıqca, hər gün şeyləri bahalandırmağa çalışırlar. Dükançıların dükanında açıqda olaraq yeşik-

lərlə şəkər bulduğu halda, şəkərin pudu 65 manatdan əskiyə verilməyir. Ət 15 manatdan aşağı enməyir. Pudlu sabunun birisini 3 manatdan əskiyə alan insafsız tacirlər 35 manata satırlar. Şeylərin gündən bahalanmasına qarşı hökumət, Bələdiyyə İdarəsi və yaxud polis dairəsi heç bir tədabirdə bulunmayırlar.

Gündə 20 manata xidmət edən bir məmur, yaxud bir fəhlə nasıl dolansın? Bir girvənkə ətə 15 manat verdiyi halda, baqi qalan 5 manata nə alsın? Gəncə Bələdiyyə İdarəsində çalışanlardan arxadaşım var. Hər ay maaşdan başqa idarədən şəkər, düyü və başqa ləvazimat alırlar. Ən aşağı məmurlardan birisinin bir aylıq olaraq 3 girvənkə qənd, kaç girvənkə düyü və sair şeylər aldığını gördüm. Əhalinin adına əxz edilən şəkərlər yalnız bələdiyyə məmurlarına verilir. Əhalinin əksəri bez üzü görməmişdir. Bütün əhalinin bir manat alaraq dəftərçələrini təzələdilər və halonki yarım girvənkə olsun şəkər verilmədi. Demək, məqsəd o bir manatları da əhalidən toplayaraq dəftərçələrə verilən paranı əldə etmək imiş.

Bunları uzun-uzadıya yazaraq bələdiyyə rəisi həzrətlərindən yalnız kəndi məmurları üçün təşəbbüsatda bulunmayıb, bir az da əksəriyyəti qazanan əhalinin halını nəzərə almasını rica edirəm.

Gəncə, 21 may 1919

Bir gəncəli

Quldurların hücumu

Məşhədi Xanlar Hacı Əliisgəndər oğlu qubernatora müraciətən məlum etmişdir ki, onun oğlu Şamaxıdan Kürdəmirə gedəndə yolda 35 nəfərdən ibarət müsəlləh [silahlı] bir quldur dəstəsinə rast

gəlib, onu və yoldaşlarını soymuşlardır. Quldurlar 100 min manata qədər nağd pul və müxəlləfat [şeylər] aparmışlardır.

Müzir həşərat ilə mübarizə

Daxiliyyə naziri qubernatora məlum etmişdir ki, Azərbaycan torpağında müzirr [ziyanlı] həşərat (ziraəti xarab edən qurdlar) ilə mübarizə edən cəmiyyət Daxiliyyə Nəzarəti öhdəsindən alınıb Ziraət və Əmlak İdarəsi öhdəsinə mühəvvəl edilmişdir [tapşırılmışdır].

GÜRCÜSTANDA

Ayaqqabı, manufaktura və qeyrə

Fransız “Pake” şirkətinin paroxodu bir neçə milyonluq ayaqqabı, xərəzi malı [qalantereya, xırdavat], manufaktura və Marsel sabunu yükü ilə Potiyə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Gətirilən mallar hökumət ilə tacirlər arasında əqd edilən şəraitə [bağlanan şərtlərə] görə, 25 faiz qiyməti üzərinə artırmaqla əhaliyə satmaqdan ötrü Gürcüstan alış-verişçiləri arasında təqsim ediləcəkdir [bölünəcəkdir]. Ehtikarın Fransadan təzə mallar gətirilməsi ilə rəf ediləcəyi [aradan qaldırılacağı] təsəvvür olunur. Fransa paroxodu gətirdiyi mallar əvəzinə marqans və yun aparacaqdır.

Qərbi Avropa bazarları

Gürcüstan Məclisi-Müəssisanı üzvü Eliqulaşvili hökumət tərəfindən Türkiyəyə, İtaliyaya, Fransaya, İngiltərəyə və Qərbi Yevropanın başqa yerlərinə göndərilir ki, oraların bazarı ilə aşına olsun.

ERMƏNİSTANDA

Ermənilərin maliyyə tələbatı

Sülh Konfransında erməni nümayəndələri bir neçə milyon müsəlman daxil edilməklə Böyük Ermənistan hökuməti vücuda gətirməyə çalışmaqdan başqa, indi onlar öz iştahalarını Türkiyənin əməvalına [mallarına] və sərvətinə döndərmişlərdir. Aşağıdakı rəqəmlər onların hədsiz iddialarına aydın bir nümunədir. “Jamanaq” erməni qəzetəsinin mövsuq [etibarlı] mənbədən aldığı məlumata görə, Parisdə iniqad edən [baş tutan] Erməni Konqresi 19 milyard frank miqdarında Sülh Konfransına maliyyə tələbatı təqdim etmişdir. Bu məbləğ bu qərar üzrə təyin edilmişdir:

1. Kəndlərdə xarab edilən tikililər üçün 4 milyard 739 milyon frank;
2. Şəhərdə xarab edilən tikililər üçün 4 milyard 60 milyon frank;
3. Ölənlərin ailələrinə 5 milyard frank;
4. Xəstələrə və qüvvətsizlərə 25 milyon frank;
5. Dörd il müharibə müddətində işləmək və qazanmaqdan məhrum olan 165 min ailənin xəsarətinə 540 milyon frank;
6. Mənəvi və başqa üsrətlər [çətinliklər] çəkən 350 min nəfərə hərəsinə min frankdan 350 milyon frank;
7. Qafqaziyada olan erməni qaçqınlarına 200 milyon frank;
8. Milli və ruhani müəssisələrə vurulan zərərlər müqabilinə 75 milyon frank;
9. Rüşvətlər, məcburi ianələr və həczlər [müsadirələr] üçün 20 milyon frank.

Cümlətanı 14 milyard frank.

Bu rəqəm ancaq Türkiyə ermənilərinin tələbatını göstərir. Hərgah Qafqaziya

ermənilərinin də tələbatı bu rəqəm üzərinə əlavə edilərsə, o zaman bu rəqəm 19 milyarda baliğ olar [çatar].

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir əfəndim! Zati-alilərinizdən rica olunur, mənim bu bir neçə kəlməmi qəzetənizdə dərc buyurasınız.

“Azərbaycan” qəzetəsinin yaxın nömrələrindən birində Şahnəzərli camaatı yüzbaşı Əlövsətdən və pristav Məhəmmədrəsuldan şikayət yazıblar. Bu iş məna nəhayət dərəcədə təsir edib ki, həmin yüzbaşı Əlövsət Vəliyev cənabları ki vətən və millət xüsusunda nə qədər zəhmətlər çəkib və bəlalara düçar olub, əvvəl Bakı davasında Xırdalana gəlib, atışmanın şirin vaxtında şəhərə varid olub [çatıb], mərhum Adil əfəndi ilə bərabər düşmənlərlə dava edibdir. Buna şahid Suraxanski küçədə Nəcəfqulu cənablarıdır və Məhəmmədi məhəlləsində Kərbəlayı Şiruyə cənablarıdır.

Genə Bakıdan qayıdıb Quba şəhərinə, bolşeviklərlə dava edib öz bir Hilal adlı 25 yaşında cavan qardaşını millətə və vətənə fəda edib və nəşini bolşeviklərin top atları ilə öz kəndinə gətirib və həman atları Ömər əfəndiyə və qardaşının atını Həmdulla əfəndiyə bağışlayıb və bundan əlavə, Quba şəhərindən qayıdan zamanda Caqacuc çayında 32 nəfər Bakı əhlini düşmənlərdən qurtarıb, hansı ki birini öldürmüşlər və ikisi yaralanmış, kəndə gətirib bir neçə gündən sonra kamali-ehitramla yola salıbdır.

Amma bir neçə vaxt bundan əqdəm Şahnəzərli kəndindən 3-4 adam, hansı ki

20 ildən bəri o kişi ilə ədavəti var, Quba naçalniki Xan cənablarına şikayət etmişlər və Xan cənabları bunları həbs edib və əhalini tamam və kamal Rəhimli kəndinə yığıb, Uzunboyat icmasına camaatdan sual edib ki, Əlövsət necə adamdır? Camaat belə cavab vermişlər: Əgər Əlövsət olmasa, əhali əldən gedər və keçmiş il yüz rubalarla əhaliyə buğda verib, kömək edib axırda özü arpa çörəyi yeməyə məcbur oldu.

Pəs necə insafdır bir belə şəxsi cavan hökumətimiz hüzurunda biqürb [kimsəsiz, qohum-əqrəbasız] edəsiniz? Siz Şahnəzərli camaatı qəsəm yad əylədiniz [and içdiniz] cənab Xanın hüzurunda ki, minbəd [bundan sonra] belə iftira söyləməyəcəksiniz. Pəs nə oldu, belə tezliklə andı sındırdınız? Çox təvəqqe edirəm ki, millətə birliyinə çalışın, şəxsi qərəzi aralıqdan götürün.

Mirzə Möhsün Ağazadə

Elan

Bununla ümuma elan edilir ki, Azərbaycan Hökumətinin 20 aprel 1919-cu ildəki qərarına görə Ticarət, Sənəət və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən xarici məmləkətlərə neft aparmağa mal mübadilə etmək şəraitilə icazə verilir. Aparılan neft və neft emalatı qiymətinin 50 faizi Nəzarətə rəhin (zaloq) təriqilə verilməlidir. Bu məbləğə Nəzarətin adına olaraq qeyri məmləkətlərdən birinci zəruri şeylər gətirilməlidir və gətirilən mallara Nəzarət bazar qiyməti ilə bütün mallara qiymət təyin edəcək və bu qiymətdən 25 faiz skonto [əndirim] edəcəkdir.

Bu şəraiti əmələ gətirmək üçün 2 aylıq vaxt təyin olunur.

Ticarət, Sənəət və Ərzaq naziri müavini Əliyev

T-55

**BAKI QƏZASININ
ƏXZI-ƏSGƏRIYYƏ ŞÖBƏSİ TƏRƏFİNDƏN
Balaxana və Sabunçu ətrafı və kəndlərinin
siyahısı və polis uçastokları**

Polis uçastoku	Kəndlərin adı	Hansı tarixə dəvət təyin edilibdir
1-ci	Səbunçu kəndi	may ayının 24-də
1-ci	Bülbülə kəndi	may ayının 24-də
2-ci	Ramana kəndi	may ayının 25-də
3-cü	Zabrat kəndi	may ayının 25-də
3-cü	Nardalan kəndi	may ayının 26-da
3-cü	Bilgəh kəndi	may ayının 26-da
3-cü	Buzovna kəndi	may ayının 26-da
3-cü	Məşqətə kəndi	may ayının 26-da
4-cü	Balaxanı kəndi	iyun ayının 1-də
4-cü	Məhəmmədli k.	iyun ayının 2-də
4-cü	Pirşağı kəndi	iyun ayının 2-də
4-cü	Kürdəxanı kəndi	iyun ayının 3-də
5-ci	Zirə kəndi	iyun ayının 4-də
5-ci	Suraxanı kəndi	iyun ayının 4-də
5-ci	Əmircan kəndi	iyun ayının 5-də
5-ci	Binə Kür kəndi	iyun ayının 7-də
5-ci	Şağın kəndi	iyun ayının 7-də
5-ci	Türkan kəndi	iyun ayının 7-də
5-ci	Mərdəkan kəndi	iyun ayının 8-də
5-ci	Ziğ kəndi	iyun ayının 8-də
5-ci	Qala kəndi	iyun ayının 9-da
5-ci	Hövsən kəndi	iyun ayının 10-da
6-cı	Binəqədi kəndi	iyun ayının 11-də
6-cı	Biləcəri kəndi	iyun ayının 11-də
6-cı	Digah kəndi	iyun ayının 12-də
6-cı	Xırdalan kəndi	iyun ayının 12-də
6-cı	Hacıhəsən k.	iyun ayının 14-də
6-cı	Qobu kəndi	iyun ayının 14-də
6-cı	Güzdək kəndi	iyun ayının 15-də
6-cı	Goradil kəndi	iyun ayının 15-də
6-cı	Fatmey kəndi	iyun ayının 15-də
6-cı	Novxanı kəndi	iyun ayının 16-da
6-cı	Köyqala kəndi	iyun ayının 17-də
7-ci	Corat kəndi	iyun ayının 17-də
7-ci	Saray kəndi	iyun ayının 18-də
7-ci	Pirəkəşkül kəndi	iyun ayının 18-də
7-ci	Ağdərə kəndi	iyun ayının 18-də
7-ci	Masazır kəndi	iyun ayının 19-da
7-ci	Dodar kəndi	iyun ayının 19-da
7-ci	Əmbizlər kəndi	iyun ayının 19-da
7-ci	Koxanlı-Dabakun	iyun ayının 21-də
7-ci	Biləsən kəndi	iyun ayının 21-də
7-ci	Kovlar kəndi	iyun ayının 21-də
7-ci	Çarqışlaq kəndi	iyun ayının 21-də
7-ci	Gərmiyan kəndi	iyun ayının 21-də
7-ci	Şilgah kəndi	iyun ayının 21-də
7-ci	Xanağa kəndi	iyun ayının 21-də

7-ci	Mikayılabad k.	iyun ayının 21-də
7-ci	Tuğ kəndi	iyun ayının 22-də
7-ci	Əngilan kəndi	iyun ayının 22-də
6-cı	Şıx Xızı kəndi	iyun ayının 22-də
6-cı	Xızı kəndi	iyun ayının 22-də
6-cı	Qarabulaq kəndi	iyun ayının 23-də
6-cı	Opa kəndi	iyun ayının 23-də
6-cı	Tik Şıxı kəndi	iyun ayının 23-də
6-cı	Qalalı kəndi	iyun ayının 23-də
7-ci	Zarat kəndi	iyun ayının 23-də
7-ci	Kəş kəndi	iyun ayının 24-də
7-ci	Xıxal kəndi	iyun ayının 24-də
7-ci	Naradar kəndi	iyun ayının 24-də
7-ci	Zərgərli kəndi	iyun ayının 24-də
7-ci	Ağ Siyəzən k.	iyun ayının 24-də
7-ci	Qara Siyəzən k.	iyun ayının 24-də

Balaxana və Sabunçu ətrafında olan xidmətçilər əsgərliyə dəvət edilir iyun ayının 25-də, 26, 27, 29 və 30-cu günündə.

Zəhmət (məsai) bürosu

Bakı Şəfqət Bacıları İttifaqı şəfqət bacılarını gecə işlərinə, iynə vurməğa, masaj etməyə müərriflik edir [tövsiyə edir, zəmanət verir]. İttifaq öz işçilərinin işlərinə cavabdehdir. Xahiş edənlər bu adresə müraciət edə bilərlər: Budaqovski və Malakanski küçələrin küncündə, nömrə 16/22, mənzil 6. Konkanın mənzili. Telefon nömrə 14-08. Büro bütün gün açıqdır.

8755

Kantorçu və yazı makinasında yazan

Müsəlman lazımdır. Xahiş edənlər Çadrovı küçədə 195 nömrəli evdə “Zarya” kantoruna müraciət edə bilərlər.

8791

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

3. Qubernskinin küncündə. Telefon nömrə 45-28.

8748

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-132

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqlarını qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28. Və 93.

8765

Diş həkimi

E. S. Karşteynbaumun

Diş müalicəxanası və süni diş laboratoriyası. Adres: Sisyanovski (Ləzginski) və Çadrovı küçələrin küncündə nömrə 41. Telefon 22-07. Qəbul edir səhər saat 6-dan 8-ədək; səhər saat 11-dən 2-yədək; axşam saat 4-dən 8-ədək. Dişlər ağrısız çəkilir və qızıl dişlər qayırılır.

8779

Diş həkimi M. B. Şternin

Vorontsovski küçə, nömrə 22, Karantinni küçənin küncündə. Süni dişlər qayırır. Qızıl ənglər və damaqlar qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

8757

Doktor **M. M. Kərimov** göz naxoşlarını və diş həkimi **A. Əmirov** naxoşları qəbul edirlər saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Suraxanski və Spasski küçələrin [küncündə] 102 nömrəli evdə. Telefon nömrə 40-91.

8754

Doktor M. B. Şaxnazarov

Dəri və əmrəzi-cərrahiyyə [cərrahi xəstəliklər] naxoşluqlarını qəbul etməyə başlamışdır. “606” və “914” müalicəsi. Qəbul edir: səhər saat 9-dan 12-yədək; axşam saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Armyanski küçə nömrə

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

8753

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Azərbaycan Cümhuriyyəti
nəzdində olan Gürcüstan
nümayəndəsi...**

səh. 355. “Staro polis”: Bakıda, indiki Yusif Məmmədəliyev küçəsi.

Dərbənd əhvalatı

səh. 356. “Ü. H.”: bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

Nədir bu naxoşluq?

səh. 357. “...sanki ətrafına sığammayırdı”: qəzetdə “sığammayırdı” yerinə “çixammayırdı” getmişdir.

səh. 359. “məmləkətin istiqlalından, camaatın səadətindən”: qəzetdə bu sözlər tünd şriftlərlə yığılmışdır.

Nəzarətlərdə simalar

səh. 359. Bu məqalənin bəzi cümlələri qüsurludur.

“zamani-hökumətindən”: qəzetdə “zimami-hökumətindən” getmişdir.

Rus ticarətinin tarixi

səh. 361. “Kəndlilər azad olarkən”: kəndli islahatı və təhkimçilik hüququnun ləğvi (1861-ci il) nəzərdə tutulur.

“Hindistan cəzirələri”: Müəllif məqaləsi üçün materialı rus dilində yayımlanmış mənbələrdən tərcümə edərkən “Vest-İndiya” və “Ost-İndiya” terminlərini birbirindən ayırmamış və ümumi bir şəkildə “Hindistan cəzirələri” kimi ifadə etmişdir.

səh. 362. “Aclıq səhrası (Голодная степь)”: Orta Asiyada, Əsasən Özbəkistan və Qazaxıstan sərhədləri daxilində, gilli-şoranlı səhra olan Mirzəçöl nəzərdə tutulur. Qaza-

xlər və özbəklər də bura “Mirzəçöl”, “Mirzəçöl” deyir.

səh. 363. “F. A.”: bu imza Fərhad Ağazadəyə məxsusdur.

Sülh ətrafında

səh. 364. “Aydın salonu”: Böyük Versal Sarayının ən məşhur daxili məkanlarından olan Güzgülü qalereya nəzərdə tutulur. Versal Sülh Müqaviləsi bu qalereyada imzalanmışdır.

Qəzetələrdən

səh. 365. “Aleksandrovsk” (yaxud Fort-Aleksandrovsk): İndiki Qazaxıstanın Mangıstau (Manqışlaq) vilayətində yerləşən Fort-Şevçenko şəhəri 1857-1924-cü illərdə Aleksandrovsk (Fort-Aleksandrovsk) adlanmışdır.

səh. 366. “turbimli paroxod”: qəzetdə “turbalı paroxod” getmişdir.

səh. 367. “Vladimir kilsəsi”: Həştərxanda XIX əsrin axırları – XX əsrin əvvəllərində inşa edilmiş rus pravoslav kilsəsi olan Müqəddəs Vladimir kilsəsi nəzərdə tutulur.

“Svyatoy Krest”: Rusiyanın Stavropol şəhərində indiki Budyonovsk şəhəri.

Bakı xəbərləri

səh. 369. “Tazəşəhər”: indiki Türkmənbaşı şəhəri.

səh. 371. “naloj-platyoj”: malın pulunun, çatdırılma zamanı ödənilməsi.

səh. 372. “Şimal-Şərqi”: indiki Neftçala rayonu ərazisində mövcud olmuş “Şimal-Şərqi Qoltuq” kəndi nəzərdə tutulur.

“Bank”: Neftçala rayonunun Bankə qəsəbəsi.

“Zubovka”: Azərbaycanda indiki Şirvan şəhəri, 1938-ci ilədək Zubovka adlanmışdır.

“Petropavlovka”: indiki Sabirabad şəhəri.

“Çernomorski-Voljski-Kavkazski”: qəzetdə “Çernomorski” yerinə səhvən “Çernovodski” getmişdir.

Azərbaycanda

səh. 372. “Qarabağda”: bu yazıdakı kənd adlarının (Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun kəndləri) əksəriyyəti təhrif edilmişdir; mümkün qədər bərpa etdik.

İdarəyə məktub

səh. 375. “«Azərbaycan» qəzetəsinin yaxın nömrələrindən birində Şahnəzərli camaatı yüzbaşı Ələvsətdən və pristav Məhəmməd Rəsuldan şikayət yazıblar.”: Bu şikayət xəbəri qəzetin 186-cı nömrəsində getmişdir. Xəbərdə yüzbaşının adı “Övsət Əliyev”, pristav isə “Rəsul Vəliyev” kimi təqdim edilmişdir.

“Adil əfəndi”: 1918-ci ilin mart qırğınlarında daşnak-bolşevik qoşunlarına qarşı vuruşmuş Məshədi Adil Kərbəlayi Əbdürəhim oğlu nəzərdə tutulur.

“Suraxanski”: Bakıda, indiki Dilarə Əliyeva küçəsi.

“Nəcəfqulu”: 1918-ci ilin mart qırğınlarında daşnak-bolşevik qoşunlarına qarşı vuruşmuş Nəcəfqulu Rzayev (Qoçu Nəcəfqulu) nəzərdə tutulur.

“Həmdulla əfəndi”: Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü Həmdulla Əfəndizadə nəzərdə tutulur.

“Quba naçalniki Xan cənabları”: Quba qəzasının rəisi Əmir xan Xoyski nəzərdə tutulur.